

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları
Dergisi
The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

|| Sayı/Issue 21 (Haziran/June 2025), s. 230-240
|| Geliş Tarihi-Received: 09.04.2025
|| Kabul Tarihi-Accepted: 27.06.2025
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.5281/zenodo.15658754

Avrupa’da Dördüncü Haçlı Seferi Hazırlıkları ve Papa III. Innocentius

Preparations for the Fourth Crusade in Europe and Pope Innocentius III

Harun KORUNUR*

Öz

Haçlı Seferleri dünya tarihi açısından oldukça önemli bir konudur. Kutsal Toprakları kurtarmak sloganıyla başlayan ve iki yüz yıla yakın Türk ve Müslüman coğrafyasında bir mücadele sahası oluşturan bu harekete pek çok kişi katılmıştır. Kendilerine vaat edilenlerle sefere katılan insanların birçoğu yaşamını yitirmiştir. Bazıları ise esir düşerek köleleşmiştir. Dini sloganlarla ortaya çıkan bu hareketin asıl amacının ekonomi temelindeki kazançlarla birlikte siyasi ve dini otorite sağlamak olduğu söylenebilir. Papalar, Krallar, İmparatorlar, Asiller bu seferlerden çıkar sağlamak için var güçleriyle çalışmışlardır. Tam anlamıyla başarıya ulaşan sadece Birinci Haçlı Seferi olmuştur. Daha sonra düzenlenen İkinci ve Üçüncü Haçlı Seferleri Hristiyanlar için bir başarı getirmemiştir. Özellikle 4 Temmuz 1187’de Selâhaddin Eyyubî’nin Kudüs’ü Haçlılardan geri alması Avrupa’da büyük yankı uyandırmış hemen hazırlıklar tamamlanarak, Üçüncü Haçlı Seferi düzenlenmiştir. Bu seferin başarısızlıkla sonuçlanması Avrupa’da Papalığı yeniden harekete geçirerek Dördüncü Haçlı seferi hazırlıklarının başlamasına neden olmuştur. Avrupa’daki siyasi karışık durum, Bizans içerisindeki taht mücadeleleri, Venediklilerin var olan kaotik durumdan çıkar elde etme isteği, Papa’nın kendi otoritesini tüm Hristiyanlar hatta dünya üzerinde kurma hayali, ekonomik siyasi ve dini egemenlik denkleminde oluşturulmuş yeni ordu ile Dördüncü Haçlı Seferi’ni başlatma gayreti Avrupa’nın yegâne amacı haline dönmüştür. Böyle bir durum elbette detaylarıyla irdelenmelidir. Dördüncü Haçlı Seferi Hazırlıkları ve Papa III. Innocentius’un bu sefer için gayretleri makalemizin konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda konu detaylarıyla değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dördüncü Haçlı Seferi, III. Innocentius, Venedik, Bizans.

Abstract

The Crusades are a very important issue in terms of world history. Many people participated in this movement, which began with the slogan of saving the Holy Land and created a field of struggle in the Turkish and Muslim geography for nearly two hundred years.. Many of the people who joined the expedition with what was promised to them lost their lives. Some were captured and enslaved. It can be said that the main purpose of this movement, which emerged with religious slogans, was to gain political and religious authority along with economic gains. Popes, Kings, Emperors, and Nobles worked with all their might to benefit from these expeditions. Only the First Crusade was completely successful. The Second and Third Crusades, which were organized later, did not bring any success for Christians.

* Doç. Dr., Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, e-posta: harunkorunur@munzur.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8605-5456.

Especially Saladin Ayyubi's recapture of Jerusalem from the Crusaders on July 4, 1187, had a great impact in Europe, and preparations were immediately completed and the Third Crusade was organized. The failure of this expedition reactivated the Papacy in Europe and caused the preparations for the Fourth Crusade to begin. The political chaos in Europe, the throne struggles within Byzantium, the desire of the Venetians to benefit from the existing chaotic situation, the Pope's dream of establishing his own authority over all Christians and even the world, the effort to start the Fourth Crusade with a new army formed in the equation of economic, political and religious sovereignty became the sole purpose of Europe. Such a situation should of course be examined in detail. The preparations for the Fourth Crusade and the efforts of Pope Innocent III for this expedition constitute the subject of our article. In this context, the subject will be evaluated in detail.

Keywords: Fourth Crusade, Innocent III, Venice, Byzantium.

Giriş

Haçlı Seferleri dünya tarihine damgasını vuran tarihsel olaylardan biridir. Bu hareketin ortaya çıkmasına neden olan etmenlerden önemli bir tanesi elbette ki Türklerin Anadolu coğrafyası üzerinde hakimiyet sağlamaları ve Bizans'ı tehdit eden hatta sonrasında Avrupa'ya sıranın geleceğini hissettiren Türk yerleşimleri ve fetihleridir. Bu bağlamda Bizans'ın Avrupa'dan yani Papa'dan yardım isteyerek Türklere karşı paralı asker talebi, Papa tarafından farklı bir yöne evrildi. Hem Türkleri hem de Müslümanları bu topraklardan atma düşüncesi dini bir boyut kazandırılarak müşterek orduların kurulması ve Haçlı Seferi dediğimiz oluşumun ortaya çıkmasına neden oldu. Bu hareket uzun bir süre Türk ve Müslüman coğrafyasını kan gölüne çevirdi. Birinci Haçlı Seferi'nde başarıya ulaşan Haçlılar Urfa Haçlı Kontluğu, Antakya Haçlı Prinkepsliği ve Kudüs Krallığı'nı kurmayı başardılar. Sonrasında Trablus Haçlı Kontluğu da kurularak, Ortadoğu'yu domine etmeye çalıştılar. Musul Atabeyi İmâdeddîn Zengî'nin 1144'te Urfa'yı Haçlıların elinden almasıyla İkinci Haçlı Seferi hazırlıkları başladı ancak bu hareket Anadolu Selçukluları tarafından bertaraf edildi. Anadolu'ya gelen ordular, Türkler tarafından yok edildi. Haçlılara en büyük darbelerden biri de 4 Temmuz 1187'de Selâhaddîn Eyyubî komutasındaki Müslümanların Hittin'de Kudüs Haçlı Krallık ordusuna karşı aldığı başarı oldu. Bu başarı sonucu Kudüs, tekrar Müslüman hâkimiyetine girdi. Bu durum Üçüncü Haçlı Seferine zemin hazırladı. İngiltere, Fransa Kralları ayrıca Alman İmparatoru'nun katıldığı bu sefer de kısmi bir başarı elde etse de sonuç olarak değerlendirildiğinde başarısız bir seferdi zira Kudüs hala Müslümanların elindeydi. İşte tam da bu noktada Avrupa'da Papalık yeniden harekete geçerek Dördüncü Haçlı Seferi'ni tertip etmek için hazırlıklara başladı. Konumuzun muhtevasını ve sınırlarını oluşturacak Dördüncü Haçlı Sefer hazırlıkları ve Papa III. Innocentius'un bu sefer için yaptığı çalışmalar, Haçlı Seferi tarihi açısından önem arz etmektedir. Elbette ki Haçlı Seferleri ve Dördüncü Haçlı Seferi ile ilgili çalışmalar mevcuttur. Ancak bu çalışma III. Innocentius'un Roma Kilisesi'nin tüm Hristiyan dünyanın üzerindeki üstünlüğünü kabul ettirmek için yaptıklarını hangi ruh haliyle gerçekleştirdiğini anlamaya çalışmaktadır. Yine bu çalışma, Kudüs'ü kurtarma sloganıyla hazırlanan bu seferin hangi etmenler ve dini, ekonomik ve siyasi denklemler üzerine kurulduğunun izahatı yapmaya çalışmaktadır. Seferin farklı bir harekete dönüşmesinin nasıl olduğunu irdelemektedir. Bu bağlamda tarihsel öneme haiz konu hem hazırlıklara hem de Papa III. Innocentius'a odaklanmaktadır. Yapılan çalışma ile Dördüncü Haçlı Seferine sebep olan unsurlar ve çıkar dengelerinin Avrupa'daki yansımaları irdelenmiştir. Bu da konu ile ilgili sonraki çalışmalara ışık tutması bakımından önemlidir.

1. Sefer Öncesi Papalığın Durumu

Hemen hemen tüm Haçlı Seferlerinde olduğu gibi her seferin sonucu bir diğerinin nedeni olmaktadır. Dördüncü Haçlı Seferi de Kudüs'ü Müslümanlardan geri alma gayesi

ile yola çıkılan fakat başarılı olunamayan Üçüncü Haçlı Seferi'nin bir sonucu olarak, en azından başlangıç aşamasında, ortaya çıktı. Ağustos 1198 tarihinde Papa III. Innocentius'un yeni bir haçlı seferi çağrısı ile Dördüncü Haçlı Seferi hazırlıkları da başlayacaktı (Nicolle, 2013, s. 38). Ancak konunun daha iyi anlaşılması ve bu seferdeki dini etkenlerin daha doğru değerlendirilmesi açısından, sefer öncesinde Avrupa'da, Kilise ve Papalığın durumuna ve evveliyatına bakmamız yerinde olacaktır.

1191'de Avrupa'da Papa III. Clemens vefat etti. Onun yerinde yeni Papa III. Celestinus oldu. III. Celestinus Papa olduğunda Üçüncü Haçlı Seferi devam etmekteydi. 1187'de Selâhaddin Kudüs ve Doğu'daki Latin Krallığının birçok bölgesini fethetmişti (Edbury, 2016, s. 129). Yeni Papa ilk olarak Alman tahtına geçen VI. Heinrich'e 15 Nisan'da taç töreni düzenleyerek tacını giydirdi. Fakat kısa bir süre sonra VI. Heinrich'in Sicilya üzerindeki hakimiyet girişimlerinden hoşnut olmayan Papa, VI. Heinrich ile arasına mesafe koydu. VI. Heinrich'in eşi Sicilya Krallığı varisesi Konstanza ile bir erkek çocuğu oldu. VI. Heinrich oğlunu hem Alman İmparatorluğu'nun hem de Sicilya Krallığı'nın vârisi sıfatıyla Papa III. Celestinus'a vaftiz ettirmek istedi. Papayı ikna edebilmek adına kendisinin yeni bir Haçlı Seferine katılabileceği sözünü vermesine rağmen Papa vaftizi onaylamadı (Cormenin, 1851, s. 455; Kaşgarlı, 1990, s. 55; Collins, 2009, s. 243 vd.; Benli, 2019, s. 94).

VI. Heinrich, yapılacak Haçlı Seferine katılmakla, Sicilya'daki hâkimiyetini güçlendireceğini aynı zamanda buradaki yerel halka kendi yönetimini daha kolay kabul ettireceğini düşündü. Bununla beraber bu sefer sayesinde arasının açıldığı Papa ile de yeniden uzlaşma sağlayabileceği kanaatindeydi. Bu doğrultuda 1195'te Sefer yemini etti ve hazırlıklara başladı. VI. Heinrich Mart 1195'te bir Haçlı Seferi düzenleme fikrini duyurdu. Papa'dan kendisini yetkilendirmesini istedi. 27 Nisan 1195'te Papa bu isteğe bir mektup ile cevap verdi. VI. Heinrich'in Kutsal Topraklar hususundaki endişesine övgüler dizdi. Ancak VI. Heinrich'in Sicilya hususundaki yaptıkları ve Roma Kilisesi'ne verdiği zarardan dolayı imparatoru azarladı. Sicilya'nın VI. Heinrich'in hakimiyetine geçmesi onu güçlü bir konuma yükseltti. Bu durum Papalık için tehdit sayılsa da Kudüs'ün geri alınması Papa'nın önceliği idi. Bu nedenle mevcut duruma fazla bir ses çıkaramadı (Edbury, 2016, s. 132).

VI. Heinrich yapılacak seferde başarılı olması ve Latin Krallığı'nın 1187 öncesindeki haline dönmesi halinde Batı Hıristiyanlığı nezdinde konumunu oldukça güçlendireceğini, hatta Papalık makamını imparatorluğunun gölgesinde bırakacağını biliyordu (Naumann, 1994, s. 146-7, 106-19; Hiestand, 1996, s. 255). VI. Heinrich'in bu seferi, diğerlerine pek benzemiyordu zira ilk etapta tüm Hıristiyanları sefere davet eden ve mükafatlar vaad eden bir Papalık genelgesi yoktu. Muhtemelen pek çok kişi bu seferi Üçüncü Haçlı Seferi'nin devamı olarak algılamaktaydı. Friedrich Barbarossa, Haçlı Yemini yerine getiremeden Kilikya bölgesinde ölmüştü bu nedenle belki de oğlunun bu sefere önderlik etmesi uygundu. VI. Heinrich sefer için bir ordu topladı. Ulaşım masrafları ve sefer giderlerini karşıladı. Papa ise yazdığı bir mektup ile Alman Piskoposlarına asker alımlarını teşvik etmeleri hususunda uyarıda bulundu (Naumann, 1994, s. 74-83, 86-9; Hiestand, 1996, s. 257 vd.; Edbury, 2016, s. 133). Düzenlenecek seferdeki kişiler tamamen imparatorluğun tebaasından oluşacaktı, hatta sefere eşlik edecek Papalık elçisi Mainz Başpiskoposu Kardinal Conrad von Vittelsbach bile Hohenstaufen hanedanlığı ile yakın bağları olan önde gelen bir aileden gelmekteydi. Papa düzenlenecek sefere İngilizleri de dahil etmek istiyordu. 25 Temmuz 1195'te Canterbury

Başpiskoposu'na ve diğer piskopos ve din adamlarına gönderdiği mektupla haç vaazinde bulunmalarını istedi. Mektup Londra'da ilgi uyandırsa da olumlu bir yanıt bulamadı (Edbury, 2016, s. 133).

VI. Heinrich'in Haçlı Seferi'nin ana ordusu yaklaşık 16.000 kişilik bir ordu ve 244 gemi ile Eylül 1197'de İtalya'dan yola çıktı ve Akka'ya yelken açtı fakat filonun yelken açmasından sadece birkaç hafta sonra VI. Heinrich'in yüksek ateşten dolayı öldüğü haberi, bu seferin erken sonlanmasına neden oldu. 1198 İlkbaharında pek çok haçlı Batı'ya geri döndü (Hiestand, 1996, s. 260 vd.; Edbury, 2016, s. 134). Alman İmparatorun vefatından kısa bir süre sonra 92 yaşındaki Papa III. Celestinus da vefat etti. Alman imparatorun ölümü ve düzenlediği seferin bir neticeye ulaşmaması, belki de Dördüncü Haçlı Seferi ile İstanbul'un yaşayacaklarını bir süre erteledi (Godfrey, 1980, s. 22 vd.; Phillips, 2004, s. 3; Edbury, 2016, s. 134).

2. Papa III. Innocentius (1198-1216) ve Kişiliği

Lotario de Segni (III. Innocentius) soylu Scolari ailesinin bir ferdi olarak 1161 yılında Anagni'de doğdu. Yetişkin olduğunda Paris'te dönemin önemli okullarında teoloji ve felsefe alanlarında iyi bir eğitim gördü. Blogna'da kilise hukuku alanında aldığı eğitimden sonra kuzeni olan Papa III. Clemens (1187-1191) tarafından 1190'da kardinal olarak görevlendirildi. Ancak III. Clemens'ten sonra Papalık makamına oturan III. Celestinus'un Scolari ailesi ile olan husumeti dolayısıyla Lotario pek ön plana çıkamadı. Lotario, bu dönemlerde bazı dini kitaplar yazdı (Clayton & Hist, 1940, s. 209 vd.; Jackson, 1959, s. 498 vd.; Mcbrien, 1997, s. 209 vd.; Norwich, 2012a, s. 167 vd.; Benli, 2019, s. 96).

Lotario 8 Ocak 1198'de Papa olduğunda 37 yaşındaydı. Seleflerine göre daha genç yaşta Papalık makamına oturan Lotario, III. Innocentius unvanını aldı. Lotario'nun ikinci turda seçilmiş olması, kardinallerin onun Roma piskoposluğuna getirdiği niteliklerin - Paris'te teolojik eğitim almış olması, sağlam Ortodoks teolojik incelemeler yayınlamış olması ve nispeten genç olması- papalık için ihtiyaç duyulan şeyler olduğuna karar verdiklerini gösterebilir (Kendall, 2003, s. 13; Asbridge, 2014, s. 523). Papalık ona göre yüce bir makamdı, hatta Papa Tanrı olmasa da insan da değildi yani Tanrı ile insan arasında bir yerdeydi. Söylemlerini de bu düşünce yapısı ile şekillendirdi. Böyle bir varlığın yani Papalığın otoritesine sınır çizilemeyeceğini, Papalık makamının yetkilerinin mutlak olduğunu sık sık dile getirdi. Ona göre Papa yargılanamazdı, fakat yargılayabilirdi. III. Innocentius bu düşünceleri doğrultusunda daha da ileri giderek, tüm Papaların kullanmış olduğu "*Plenitudo Potatis*" (dini ve dünyevi gücün ikisine de sahip) unvanının yanında kendisini Hz. İsa'ya denk gören bir anlayışla "*Vicarius Chiristi*" (İsa'nın Vekili) unvanını da kullandı (Schaff, 1882, 2002, s. 89; Moore, 2003, s. 29.; Benli, 2019, s. 97). Papalık kurumunun egemenlik sahası sadece Batı ile sınırlı olamazdı. Ona göre dünya üzerindeki tüm Hristiyanların egemenliği, Papalığın himayesinde olmalıydı ve Papalık istediği imparatoru atamak ve görevden almak yetkilerine haizdi. III. Innocentius ay ile güneş ilişkisi kavramı bağlamında kendisini, yani Papalığı güneş olarak görüyor ve imparatorları da ay olarak ifade ediyordu. Ona göre ayın parlaklığı güneşin onu aydınlatması ile mümkündü. İmparatorların taçlarının parlaklığını sağlayan yegâne kurum da Papalık kurumuydu (Asbridge, 2014, s. 524; Rus & Nojea, 2018, s. 60 vd.). Tüm bu düşünceler değerlendirildiğinde Papa III. Innocentius'un tüm Hristiyan imparatorlara Papalığın mutlak hâkimiyet sahibi olduğu mesajını açık bir şekilde verdiğini söyleyebiliriz. Papa bu doğrultuda göreve geldiği gibi Roma şehir yöneticilerine kendine

bağlılık yemini ettirdi bununla da kalmadı, Roma hükümetinin kritik mevkilerine kendi adamlarını yerleştirdi. III. Innocentius daha sonra Fransa, İngiltere, Macaristan, Danimarka, Sicilya, Aragon ve Bohemya krallarına ve bunlara bağlı prenslere, Papalığa karşı sorumluluklarını hatırlatan ayrıca kendisine mutlak biat etmelerinin gerektiği ifade eden mektuplar yolladı (Southern, 1970, s. 104; Çoban, 2014, s. 110; Rus & Nojea, 2018, s. 60 vd.; Benli, 2019, s. 98).

Papalığın bir ordusu yoktu dolayısıyla ellerindeki en önemli ve etkili güç, aforoz yetkisiydi. Bu bağlamda da III. Innocentius bu yetkiyi etkili bir şekilde kullandı. Kilise yasalarını her şeyin üzerinde tutmak suretiyle, kralların yetkilerini sınırlandırmak ve onları kendi etkisi altına almak istedi. Papa III. Innocentius, 1202'de önemli iki kararname yayımladı. Genel manada bu kararnamede: Tanrı tarafından hem manevi hem de dünyevi güç kılıcının, Papalık makamına verildiğini kendisinin dünyevi olan kılıcı yöneticilere bahsettiğini ifade etmekteydi. Yani bir kralın ya da imparatorun yöneticilik meşruiyetini belirleyen unsurun papalık olduğunu ifade ediyordu. Böylelikle Papa III. Innocentius sadece Roma üzerinde değil aynı zamanda dünya üzerinde bir hâkimiyet kurmak istiyordu (Kendall, 2003, s. 16; Rus & Nojea, 2018, s. 67 vd.; Benli, 2019, s. 98).

3. Sefere Çağrı ve Hazırlıklar

Papa III. Innocentius Alman İmparatoru VI. Heinrich'in başarısız Haçlı Seferi sonrasında kendisinde yeni bir Haçlı Seferi organize etme ihtiyacı hissetti. Papa, daha önceleri olduğu gibi Haçlı Seferi organize etme sorumluluğunun Papalık ve Roma Kilisesi'nde olduğu kanaatindeydi, zira ona göre Hristiyanlıktaki en yüksek otorite Papalıktı. Hem kutsal topraklara gitmek hem de Avrupa'yı Papalık otoritesi altına almak gayesi ile çalışmalara başladı (Moore, 2003, s. 44 vd.; Phillips, 2004, s. 5 vd.; Norwich, 2012b, s. 158). Aslında Papa III. Innocentius Papalık kariyerinin erken dönemlerinde Haçlı Seferi düşüncesi ile meşgul olmaya başladı. Papa olduktan hemen bir ay sonra Kudüs Patriği Aymar'a bir mektup gönderdi. Mektupta Papa olarak seçildiğini ve Kutsal Topraklar için derin bir endişe taşıdığını ifade etti. Papa "*Post Misarabile*" isimli bir mektup kaleme alarak bu mektubu Avrupa'nın çeşitli bölgelerine yolladı. Bu mektup aslında seferin organizasyonunun Batı Kilisesi eli ile yapılacağını ifadesi idi. Ayrıca mektup, seferdeki komuta zincirinin belirlenmesi, asker toplama faaliyeti ve sefer için gerekli finansmanın ayarlanması gibi uygulamaları kendisinin denetleyeceği bir düzenleme içeriyordu (Hoveden, 1853, s. 440 vd.).

Papa, Üçüncü Haçlı Seferi'nin umulan sonuçları getirmemesinden duyduğu üzüntüyü ve hayal kırıklığını dile getirmekteydi. Haçlı seferleri boyunca hemen hemen her yenilgiden sonra söylenen cümleleri yineleyen papa; alınan yenilgiyi Hristiyanların günahlarından ötürü Tanrı'nın bir cezası, uyarısı olarak görmüş ve inanların dine uygun bir hayat sürdürmelerinin ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Papa III. Innocentius daha sonra din adamlarına haber göndererek Haçlı Seferi için çağrıda bulunmalarını istemiştir (Mayer, 1990, s. 196; Asbridge, 2014, s. 525). Papa, İngiltere, Fransa ve Venedik'te Haçlı Seferi çağrısı yapmak üzere kardinal Stephen ile Peter Capuano'yu görevlendirdi. Bununla birlikte bölgedeki yerel papazları da temsilcikle görevlendirdi. Papa III. Innocentius bölgedeki asillere sefer için, en az iki yıllık, bir hazırlık yapmalarını ve bu seferin giderlerinin de kendi kaynakları ile olması gerektiğini söyledi. Papa, Haçlı hazırlığının kendi sorumluluğunda olması hasebiyle seferde yer alamayacağını belirtti. Fakat kendisini seferde temsil edecek üst düzey din adamlarını görevlendirdi. 5 Kasım

1098'de Foulques de Neuilly sefer süresince vaaz vermekle yetkilendirildi. Bu görev doğrultusunda vaiz Foulques Paris'te büyük kitlelere ateşli konuşmalar yaptı (Wolff & McNeal, 1969, s. 154 vd.; Chronique d'Ernoult, 2019, s. 249, Benli, 2019, s. 101).

Geçmiş yüzyıllık dönemi değerlendiren Papa III. Innocentius, temel olarak yapılan üç sorunu tespit etti: Savaş ile ilgili olmayan pek çok yanlış kişi haça sahip çıkmıştı; seferlere yeterince maddi katkıda bulunulmamıştı ve askeri idare bakımından da zayıf kişiler seçilmişti. Tüm bunlardan dolayı Papa III. Innocentius tüm bu sorunları çözebileceğinden emindi (Asbridge, 2014, s. 525).

Papa III. Innocentius sefer hazırlıkları bağlamında askeri idare harici, yönetim yetkisinin kendisinde olduğunu belirtti. Bununla birlikte sefer finansmanının toplanabilmesi, ilgili fon ve vergilerin nasıl toplanacağı hususunda yapılacak olanları belirledi. Finansman anlamında tüm kiliseleri vergilendirmek yükümlülüğünde olduğunu söyledi. Ayrıca tepkileri azaltmak için de kendi gelirlerinin onda birini sefere ayırdığını söyledi. Yapılacak vergilendirmenin yasa veya adet olarak kalmayacağını bunun geçici bir vergilendirme olacağını belirtti. Avrupa'daki kiliselere sefer için bağış kutuları koydurdu. İnsanları bağış yapmaya teşvik etmek amacıyla da sefer için bağış yapacak kişilerin tıpkı sefere katılanlar gibi günahlarından arınacağı ve Tanrı tarafından affedileceğini söyledi. Aslında bu söylemler alışlagelmiş ifadeler gibi gelse de bazı küçük ayrıntıları da içinde barındırmaktaydı. Örneğin artık sefere katılmanın sadece günahlardan arınmak için yeterli olmadığını ayrıca sefere katılanların hem sesli hem de içsel olarak tövbe etmeleri gerektiği vurgulanmış, seferde çekilecek acıların ve zorlukların kutsallığına değinilmiş ancak bunun tek başına yeterli olmadığı asıl olması gerekeninin Tanrı'nın lütfu ile bağışlanmak olduğu ifade edilmiştir (Demirkent, 1997, s. 167; Villehardouin, 2008, s. 3; Runciman, 2008, s. 97; Asbridge, 2014, s. 525).

Sefer hazırlıkları devam ederken Papa, İngiltere ve Fransa krallarına gönderdiği mektupta aralarındaki savaşa son vererek barış yapmalarını ya da beş yıl süre ile çatışmaları sonlandıracak bir ateşkesi hayata geçirmelerini istedi. Papa bu isteklerinin yerine getirilmemesi durumunda bölgelerindeki her türlü dini faaliyetleri durduracağını uyarısını yaptı. Capuano'nun da teşvikiyle Fransa Kralı II. Philippe ve İngiltere Kralı Richard savaşı sonlandıracak adımlar attı. Ancak Richard anlaşma sonrası birkaç hafta içerisinde öldü. II. Philippe ise Üçüncü Haçlı Seferine katılmış bulunduğundan ve Papa ile aralarındaki görüş ayrılığı nedeniyle sefere pek sıcak bakmıyor ve çekimser davranıyordu (Clayton & Hist, 1940, s. 106; Wolff & McNeal, 1969, s. 154 vd.).

Avrupa'da tüm bunlar yaşanırken Papa III. Innocentius, Bizans tarafından da destek bekliyordu ve bu nedenle 1198 yılının yaz aylarında Bizans İmparatoru III. Aleksios'a bir mektup gönderdi. Bu mektupta kendi egemenliğindeki evrensel Roma Kilisesi ile Bizans Kilisesinin birleşerek Hristiyan birliğini yeniden tesis etmenin zaruriyetinden bahsediyordu. Ayrıca Kudüs'ün Müslümanların elinden tekrar alınmasının Bizans İmparatorluğu'na güç katacağından söz ediyordu. Papa ayrıca Bizans Patriğine de bir mektup gönderip, Roma Kilisesi'nin, Bizans Kilisesi'nden üstün olduğunu vurguluyordu. Bizans İmparatoru III. Aleksios bu mektuba cevaben Papa'ya bir mektup yolladı. Aleksios Papa'ya verdiği cevapta kiliselerin birleşmesinin ve Kutsal Toprakların kurtulmasının Tanrı'nın isteğiyle gerçekleşeceğini söyledi. Bizans Patriği ise Papa'ya yazdığı cevapta, Roma Kilisesi'nin üstünlüğü ile ilgili şüphelerini dile getirdi. Aldığı cevaplar Papa III. Innocentius'u elbette memnun etmedi. Buna mukabil her ikisine

de bir mektup yolladı. Bizans Patriğine yazdığı cevapta, Roma Kilisesi'nin Tanrı'nın kararıyla bütün kiliselerin başı olduğunu söylemekteydi. Bizans imparatoru III. Aleksios'un da Kudüs'ün kurtarılması için düzenlenecek Haçlı Seferi'ni ağırdan aldığını, sefer ve kiliselerin birleştirilmesi için daha istekli olması gerektiği yönünde tenkitte bulundu (Anonymous, 2004, s. 77 vd.; Bird vd., 2013, s. 38 vd.; Brand, 1968, s. 226).

Papa III. Innocentius'un yapmaya çalıştığı düzenlemeler ve hazırlıklar her ne kadar etkili olsa da sonuçları bakımından Papa III. Innocentius'un beklentilerini tam anlamıyla karşılamadı. Daha önce bahsettiğimiz sefer için çeşitli yerlere konulan bağış kutuları dolmadı. Papa, Avrupa'daki kralları ve soyluları sefer için ikna edeceği kanaatindeydi, fakat umduğunu bulamadı. Haçlı seferlerinin başlangıcından itibaren seferin vazgeçilmezi olan krallar ve soylular ancak heyecan duyarsa sosyal ilişkileri bağlamında sefere katılımlar artabilirdi. Ancak Papa III. Innocentius'un otoriter yaklaşımları, sefere katılacakları bir müttefik değil de sadece itaatkâr piyonlar gibi görmesi bu soyluların ve zenginlerin sefere katılımını etkiledi. Buna karşın yoksul kesimlerin çoğu sefere katılmayı kabul etti. Tüm bunların neticesinde planlanan sefer sekiz ay daha ertelenmek zorunda kaldı (Wolff & McNeal, 1969, s. 155; Mayer, 1990, s. 196 vd.; Asbridge, 2014, s. 527).

Papa'nın tutkulu hazırlıklarına rağmen katılımın istenilen düzeylere ulaşmamasında belki de Papa'nın genç olması ve Avrupa'da yaygınlaşan herektik akımların etkilerinin olduğu da düşünülebilir. Her şeye rağmen Papa sefer için çalışmalarına devam etti. 1199 sonbaharında Avrupa'nın pek çok bölgesine yeni mektuplar göndererek herkesi Haçlı Seferine davet etti. Özellikle görevlendirdiği vaiz Neuilly'nin de gayretleri ile pek çok soylu sonunda sefere katılmayı kabul etti (Clari, 1994, s. 1; Villehardouin & Valenciennes, 2008, s. 3 vd.; Benli, 2019, s. 104). Kasım 1199'da Neuilly, Champagne Kontu Thibaut ile Ecry'de buluştu. Fransız lord, burada dost ve arkadaşları olan şövalyeleri bir turnuva için davet etti. Turnuva bitiminde Thibaut, Geoffroi de Villehardouin, Blois Kontu Louis ve turnuvaya katılan bütün soylular haçı kabul etti. Boniface de Montferrat'ın idaresindeki Kuzey İtalya'daki soylular da haçı kabul ettiler. Flandra Kontu Baudoin ise 1200 yılı şubat ayında haçı kabul etti. Bu katılımlar elbette sefer için önemli olsa da bakıldığında hiçbir kralın bu sefere katılım sağlamadığı görülmektedir. İlk etapta olumsuz gibi görünen bu durum aslında Papa'nın seferle ilgili düşüncülerine ve amaçlarına hizmet ediyordu. Zira sefer esnasında krallar arasında bir anlaşmazlık olursa, sefer tehlikeye girebilirdi. Ancak Kiliseye bağlı soyluların katılımı, belki de kendisi için daha iyi bir durumdu. Seferin lideri Thibaut seçildi. Seferin ilk olarak Mısır üzerine yapılmasına karar verildi. Kudüs'ü geri almak için ilk olarak İslâm'ın gücünün toplandığı Mısır alınmalıydı. Yapılan müzakerelerde seferde kullanılacak güzergahın, karayoluyla mı yoksa denizyoluyla mı olacağı tartışıldı. Sonuç olarak karayolu tehlikeli bulundu ve denizyoluyla gitmenin daha iyi olacağı kanaatine varıldı. Ancak alınan karar bir sorunu da beraberinde getirmekteydi. Zira seferi kabul edenlerden sadece Flandra Kontu Baudoin'in filosu bulunmaktaydı. Bu durumda Akdeniz'in önemli deniz devletlerinden olan Venedik'ten yardım istemek durumunda kaldılar ve bu doğrultuda altı kişilik bir elçilik heyeti Venedik'e gönderildi (Wolff & McNeal, 1969, s. 158 vd.; Clari, 1994, s. 13; Demirkent, 1997, s. 168; Logan, 2002, s. 188 vd.; Moore, 2003, s. 102 vd.; Phillips, 2004, s. 26 vd.; Villehardouin & Valenciennes, 2008, s. 3 vd.; Runciman, 2008, s. 96 vd.; Collins, 2009, s. 256.; Asbridge, 2014, s. 529; Benli, 2019, s. 105).

Alınan karar gereği heyet, Venedik Doge'u olan Enrico Dandolo ile görüşme neticesinde bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşmaya göre; 33.500 Haçlı askeri ve 4.500 atı taşıyacak bir donanma hazırlanacaktı. Bunun bedeli ise 85.000 gümüş mark olacaktı. Ayrıca bu para peşinen ödenecekti. Anlaşmadaki diğer önemli madde ise Haçlıların sefer esnasında ele geçireceği her türlü şeyin yarısının Venedik'e verilecek olmasıydı. Anlaşma üzerine Venedikliler diğer tüm işlerine ara vererek hummalı bir biçimde gemi imalatına başladılar. Kısa sürede donanmayı bitirmek istediler. Aslında Kutsal Topraklara deniz yolu ile ulaşım Üçüncü Haçlı Seferi ile popüler oldu. Fransız ve İngiliz birlikleri deniz yolunu tercih etmişti. Buradaki sıkıntı denizyolunun karayolundan daha pahalı olması ve nakit gerektirmesiydi. Üçüncü Haçlı Seferinde krallar bu ücretleri karşılamış ancak yine de bu bedellerin ödenmesi kralları zorlamıştı. Dolayısıyla Dördüncü Haçlı Seferi için nakit ödemenin sorun oluşturacağı aşikardı. Venedik ile yapılan anlaşma Papa'ya da onaylatılmak istendi. Ancak Papa bu durumdan hiç hoşnut olmadı. Zira daha önce sefer için pek de heyecanlı bulmadığı Venedik'e mesafeli yaklaşıyordu. Ayrıca Papalığının ilk aylarında, Venedik'in Müslümanlara silah, kereste, demir taşıması sonucu, onları aforoz etmekle tehdit etmişti. Sonuç olarak Papa, Venedik'e güvenmemektedir. Ancak istemeyerek de olsa anlaşmayı kabul etmek zorunda kaldı fakat bir şartı vardı: Asla Hristiyanlara saldırılmayacaktı (Wolff & McNeal, 1969, s. 162 vd.; Clari, 1994, s. 2 vd.; Nicol, 2000, s. 122; Villehardouin & Valenciennes, 2008, s. 6 vd.; Asbridge, 2014, s. 529).

Mayıs 1201 tarihinde sefere liderlik eden Thibaut vefat etti. Thibaut haçlılar arasında sevilen bir kişiydi. Onun ölümü büyük üzüntü yarattı. Haçlılar kendilerine yeni bir lider bulmak için çalışmalara başladı Bourgogne Dükü Eude gibi bazı isimlere teklif götürüldüyse de bu teklifler kabul edilmedi. Sonunda Fransa Kralı'nın kuzeni olan Boniface de Montferrat yeni lider seçildi. Tüm bunlar yaşanırken Bizans tarafında bir dizi planlar yapılmaktaydı. Eski Bizans İmparatoru II. İsaakios'un oğlu IV. Aleksios birtakım girişimlerde bulunarak, III. Aleksios'u Bizans tahtından indirmeyi planlıyordu. Ancak bunun olabilmesi için papanın desteğine ihtiyaç duymaktaydı. Bu doğrultuda 1202 Şubat ayında Roma'ya gitti. Haçlıların kendisine yardım etmesini istedi ancak Papa bu şaibeli olay karşısında seferi riske atamazdı, dolayısıyla bu teklifi reddetti. Bu cevap üzerine bu defa mart ayında Boniface de Montferrat Papa'yı ziyaret ederek sefer ile ilgili düzenlemeleri görüştü ancak Papa yine seferin Bizans üzerine yapılmasının asla söz konusu olamayacağını belirtti. Haçlıların kati surette Hristiyanlara saldırmamaları ve seferin düzgün bir şekilde amacına uygun olarak yürütülmesi yönünde sert uyarılarda bulundu (Wolff & McNeal, 1969, s. 167 vd.; Khoniates, 1995, s. 102 vd.; Demirkent, 1997, s. 168; Villehardouin & Valenciennes, 2008, s. 12 vd.; Runciman, 2008, s. 101 vd.).

1202 Haziran ayında Haçlılar Venedik'te toplandılar. Venedik'e ödemeleri gereken paranın tamamının tahsilatı yapılamadı. Oysa Venedikliler verilen sözlerini yerine getirmiş ve donanmayı hazır hale getirmişlerdi. Seferin tehlikeye düşme ihtimali ortaya çıktı. Bunun üzerine Venedik Doge'si Enrico Dandolo devreye girdi. Anlaşmanın bozulmamasını istiyordu. Tabi bunun yanında hali hazırda yanına kadar gelen bu orduyu kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak krizi fırsata çevirmek istedi. Haçlılara bir teklifte bulundu. Enrico Dandolo daha önce kendi hâkimiyetlerinde bulunan ancak şu anda Macar Kralı Emric tarafında kontrol edilen Zara'ya Haçlıların saldırılarını ve burayı ele geçirerek tekrar Venedik'e teslim etmelerini istedi. Bunu yaptıkları takdirde, Haçlıların kalan borçlarını bir süre erteleyeceğini bildirdi. Papalık temsilcisi Capuano bu teklife ilk etapta karşı çıktı. Durumdan haberdar olan Papa III. Innocentius da kesinlikle

böyle bir saldırının olmaması gerektiği söyledi ve aforoz etmekle tehdit etti. Ancak bir süre sonra Capuano fikir değiştirdi ve bu saldırıyı kutsadı. 24 Kasım'da Zara yağmalanarak Haçlılar tarafından zapt edildi. Haberi alan Papa III. Innocentius, oldukça öfkelenildi ve bu saldırıda sorumluluğu olan herkesi aforoz etti. Durumun kötüye gitmesi nedeniyle Haçlılar Papa'dan kendilerini affetmesini istediler. Papa da bir daha Hristiyanlara saldırmama ve kendi emrinden çıkmama şartı ile onları affetti. Ancak Venedikliler üzerindeki aforozu kaldırmadı (Khoniates, 1995, s. 107 vd.; Villehardouin & Valenciennes, 2008, s. 17 vd.; Runciman, 2008, s. 101 vd.; Asbridge, 2014, s. 530; Chronique d'Ernoult, 2019, s. 197 vd.).

1 Ocak 1203'te IV. Aleksios kız kardeşiyle evli olan Kral II. Philippe'nin de desteğiyle Haçlılara bir elçilik heyeti gönderdi. IV. Aleksios kendisinin ve babası II. İsaakios'un Bizans tahtına yeniden geçmesine yardım etmeleri durumunda, Haçlılara 200.000 mark ödeyeceğini ayrıca 10.000 asker temin edeceğini sözünü verdi. Bununla birlikte Haçlıların erzak ihtiyaçlarının kendilerince karşılanacağını taahhüt etti. Bizans, Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü de kabul edecekti. Enrico Dandolo bu vaatleri pek gerçekçi bulmasa da teklifi destekledi. Zira mevcut Bizans İmparatoru III. Aleksios'a güvenmiyordu. Kendi güdümünde bir kişinin imparator olması elbette Bizans ile Venedik ilişkilerini geliştirebilir ve Venedik bundan çıkar sağlayabilirdi. Haçlıların çoğunluğu yapılan teklifi kabul ettiler. Bunun üzerine IV. Aleksios da Venedik'e geldi (Clari, 1994, s. 10 vd.; Khoniates, 1995, s. 107 vd.; Nicol, 2000, s. 127 vd.; Moore, 2003, s. 114 vd.; Phillips, 2004, s. 127 vd.; Villehardouin & Valenciennes, 2008, s. 26 vd.; Asbridge, 2014, s. 531; Chronique d'Ernoult, 2019, s. 197 vd.).

Seferin seyri yaşanan gelişmelerle başka bir yöne evrildi. Her ne kadar Papa III. Innocentius bu gelişmeleri onaylamasa da artık sefer onun kontrolünden çıkmış oluyordu. Nihayetinde Haçlılar Konstantinopolis'e yöneldiler ve IV. Aleksios'u tahta geçirdiler. Ancak verilen vaatler yerine getirilmeyince Konstantinopolis Latin yağmasına maruz kaldı ve burada bir Latin Devleti kuruldu.

Sonuç

Üçüncü Haçlı Seferi'nin başarısızlıkla sonuçlanması neticesinde hazırlıklarına başlanılan ve bizim de konumuzun muhtevasını teşkil eden Dördüncü Haçlı Seferi, aslında Avrupa'daki erklerin çıkarları doğrultusunda nasıl da hedeflerini başka yönle çevirdiğinin kanıtı niteliğindedir. Zira seferin amacı Kudüs'ü Müslümanlardan geri almak olsa da yaşanan gelişmelerle birlikte hedefin Hristiyanlar üzerine saldırı ve yağma şekline dönüşmesi Hristiyanlık açısından trajiktir. Din, tarihsel süreç içerisinde çoğu kez savaşlar, fetihler için itici bir güç olmuştur. Haçlı Seferlerini harekete geçiren en önemli etmenlerden biri de bu olmuştur. Dini argümanlar seferin ekonomik ve siyasi çıkarlarını perdelemek için kullanılan bir araç niteliğindedir. Avrupa'da başlayan bu hareketten çıkar hesapları yapanlar, her seferde planlarını gerçekleştirmek için mücadele etmişlerdir. Papa III. Innocentius de büyük bir hevesle çalışmış, asker toplamak ve Kudüs'ü tekrar ele geçirmek için çaba sarfetmiştir. Ancak onun da temelde kendi düşüncelerini tüm Hristiyanlığa kabul ettirme gayesi vardır. Özellikle Roma Kilisesi'ni ve kendisini, yani Papalığı, tüm Hristiyanların üzerinde, Tanrı ile insan arasında bir yerde konumlandırmıştır. Sarfettiği çaba bir yere kadar ilerleme kaydetmişse de sonrasında yaşanan gelişmelerle seferin kendi yönetiminden nasıl çıktığına şahit olmuştur. Papa'nın, Haçlıları, Hristiyanlara saldırmaması hususunda pek çok kez uyarmasına rağmen Haçlı

orduları Venedik'in teşvikiyle Zara'da Hristiyanlara saldırmıştır. Bununla da yetinilmemiş Bizans içerisindeki taht kavgasına müdahil olan Haçlılar, Kudüs için toplanmalarına rağmen Konstantinopolis'i (İstanbul) ele geçirerek burada Latin bir yönetim kurmuştur. Ayrıca Bizans tarihinde hiç görmediği bir yağmayla karşı karşıya kalmıştır. Temelde "Kudüs'ü kurtarmak" sloganıyla başlatılan sefer Konstantinopolis üzerine gerçekleşmiştir.

Kaynakça

- Anonymous Author (2004). *The deeds of pope Innocent III*. J. M. Pawell (Çev.). Washington: The Catholic University of America Press.
- Asbridge, T. (2014). *Haçlı seferleri*. E. Duru (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Benli, Ö. (2019). *Haçlı seferlerinde kilise ve papalığın rolü (1074-1204)*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Brand, C. M. (1968). *Byzantium confronts the west 1180-1204*. Chambridge: Harvard Universty Press.
- Chronique d'Ernoult*. (2019). *Ernoult kroniği*. A. D. Altunbaş (Çev.). İstanbul: Kronik Kitap.
- Clari, R. (1994). *İstanbul'un Zaptı (1204)*. B. Akyavaş (Çev.). Ankara: TTK Yayınları.
- Clayton, J. – vd. (1940). *Pope Innocent III and his times*. Milwaukee: The Bruce Publishing Company.
- Collins, R. (2009). *Keepers of the keys of heaven: A history of the papacy*. New York: Basic Books.
- Cormenin, L. (1851). *A Complete history of the popes of Rome*. Philadelphia: J. & J. L. Gihon, 1851.
- Crusade and Christendom: Annotated Documents in Translation from Innocent III to the Fall of Acre 1187-1291*. (2013). J. Bird, E. Peters, J. M. Powell (Ed.). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Çoban, B. (2014). *Geçmişten günümüze papalık*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Edbury, P. W. (2016). Pope celestine III (1191–1198) diplomat and pastor. *Celestine III, the Crusade and the Latin East*. J. Doran & D. J. Smith (Ed.). New York: Routledge.
- Godfrey, J. (1980). *1204: The unholy crusade*. Oxford: Oxford University Press.
- Hiestand, R., (1996). Kingship and crusade in twelfth-century Germany. *England and Germany in the High Middle Ages*. A. Haverkamp & H. Vollrath (Ed.). Oxford.
- Jackson, S. M. (1959). *The new schaff-herzog encyclopedia of religious knowledge*. Michigan: Baker Book House.
- Kaşgarlı, M. A. (1990). *Kilikya Ermeni baronluğu tarihi*. Ankara: Köksav.
- Kendall, K. H. (2003). *Sermons of pope Innocent III: The moral theology of a pastor and pope*. [Doktora Tezi]. New York: Syracuse University.
- Khoniates, N. (1995). *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)* F. Işıltan (Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Logan, F. (2002). *A History of the church in the middle ages*. London: Routledge.
- Mayer, H. E. (1990). *The crusades*. J. Gillingham (Çev.). New York: Oxford University Press.
- Mcbrien, R. P. (1997). *Lives of the popes*. New York: Harper, San Francisco.
- Moore, J. C. (2003). *Pope Innocent III (1160/61-1216) to root up and to plant, the medieval mediterranean peoples, economies and cultures 400-1500*. Leiden-Boston: Brill.
- Naumann, C. (1994). *Der Kreuzzug Kaiser Heinrichs VI*. Frankfurt am Main.
- Nicol, D. M. (2000). *Bizans ve Venedik: Diplomatiik ve kültürel ilişkiler üzerine bir araştırma*. G. Çağalı Güven (Çev.). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Nicolle, D. (2013). *Dördüncü haçlı seferi 1202-1204*. G. Engin (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Norwich, J. J. (2012). *The popes*. London: Vintage Book.
- Norwich, J. J. (2012). *Bizans gerileme ve çöküş dönemi (MS 1082-1453)*. S. Hırçın Riegel (çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Phillips, J. (2004). *The fourth crusade and the sack of Constantinople*. New York: Penguin Books.
- Rus, C. & Nojea, T. (2018). Pope Innocent III (1198-1216) and his vision of the jurisdictional papal primacy, *Teologia*, 4, 60-71.
- Schaff, P. (1882, 2002). *History of the Christian church, volume V: The middle ages. A.D. 1049-1294*. Grand Rapids. MI: Christian Classics Ethereal Library.
- Southern, R. W. (1970). *Western society and the church in the middle ages*. Oxford: Penguin Books.
- The Annals of Roger de Hoveden. (1853). *Comprising the history of England and of other countries of Europe from A.D. 732 to A.D. 1201*. H. T. Riley (Çev.), V. II, H. G. Bohn, London.
- Villehardouin, G. & Valenciennes, H. (2008). *IV. haçlı seferi kronikleri*. A. Berktaş (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Wolff, R. L. & McNeal, E. H. (1969). *The fourth crusade. A history of the crusades: The later crusades 1189-1311*. K. M. Setton (Yay.). Milwaukee and London: The University of Wisconsin Press. C. II, Madison.